

<https://doi.org/10.23939/shv2024.01.037>

**ВОЛЯ ДО АРХІТЕКТУРИ: КОДЖИН КАРАТАНІ
ТА КРИТИКА ТРАДИЦІЙНОЇ МЕТАФОРИ АРХІТЕКТУРИ
В ЗАХІДНІЙ ФІЛОСОФІЇ¹**

Огляд монографії: Lahiji, N. (2024). *Kōjin Karatani's Philosophy of Architecture*.
London and New York: Routledge. 180 p.

Ілля Шух

Національний університет “Львівська політехніка”

ORCID: 0009-0007-7185-2066

illia.shukh.ar.2022@lpnu.ua

(Отримано: 15.03.2024. Прийнято: 02.04.2024)

© Шух І., 2024

Розглянуто монографію Надіра Лахіджі, яка присвячена філософії архітектури видатного японського мислителя Коджина Каратані. Подано ґрунтовний аналіз філософського проєкту Каратані, що демонструє його близькість до критичної філософії Канта. Лахіджі аналізує новаторське визначення поняття “воля до архітектури” Каратані та використання архітектурних метафор у західній філософії.

Ключові слова: *Коджин Каратані, Кант, архітектура, метафора, критика, воля до архітектури, західна філософія.*

**THE WILL TO ARCHITECTURE: KOJIN KARATANI AND CRITICISM
OF THE TRADITIONAL METAPHOR OF ARCHITECTURE
IN WESTERN PHILOSOPHY**

Review of: Nadir Lahiji (2024). *Kōjin Karatani's Philosophy of Architecture*.
London and New York: Routledge. 180 p.

Ilya Shukh

Lviv Polytechnic National University

ORCID: 0009-0007-7185-2066

illia.shukh.ar.2022@lpnu.ua

(Received: 15.03.2024. Accepted: 02.04.2024)

The monograph of Nadir Lahiji, which is devoted to the philosophy of architecture of the outstanding Japanese thinker Kojin Karatani, is overviewed. The author presents a thorough analysis of Karatani's philosophical project, demonstrates its closeness to Kant's critical philosophy. Lahiji reveals Karatani's groundbreaking definition of Will to Architecture and the use of architectural metaphors in Western philosophy.

Key words: *Kojin Karatani, Kant, architecture, metaphor, criticism, will to architecture, Western philosophy.*

В українській системі філософських наук філософія архітектури, як підгалузь філософії мистецтва, а ще ширше – як частина естетики, є непомітною. Фактично відсутні серйозні монографії та статті, в яких би досліджувався феномен архітектури з філо-

софської точки зору. Натомість у західній культурі філософія архітектури пристойно представлена в академічній філософії. Про це свідчить стаття “Філософія архітектури” в Стендфордській енциклопедії філософії [Fisher 2016]. Ця монографія японського автора є оригінальною в тому сенсі, що в ній розкривається вплив архітектурного мистецтва (мислення)

¹ Науковий керівник доц. Паньків О. В.

на західну філософію. Мистецтво не є філософією, але мистецтво є дотичним до філософії.

Монографія Н. Лахіджі складається з восьми розділів та стосується ґрунтовного аналізу філософії архітектури видатного японського мислителя К. Каратані (р.н. 1941), дослідника в царині філософії архітектури, зокрема, відома його праця “Архітектура як метафора” [Karatani 1995].

У першому розділі “Фундаменталізм, розум і метафора будівництва” Н. Лахіджі розглядає погляди К. Каратані на філософську традицію фундаменталізму, згідно з якою знання має бути систематичним та зведеним на міцному фундаменті. Ця теорія знання вдається до “будівельної метафори”: будівля знань повинна зводитись на міцному фундаменті. Н. Лахіджі наводить приклад фундаменталізму Р. Декарта, який вдається до “будівельної метафори”, щоб підсилити *cogito ergo sum*. У цьому підході розум вважається самоочевидною першоосновою. Автор зазначає, що “Критика чистого розуму” І. Канта назавжди змінила цю метафізичну основу знання. І. Кант вважає, що розум має постати перед трибуналом, встановленим самим розумом, щоб встановити межу для себе. У критичній філософії розум має досліджувати себе. Автор у цьому розділі ставить за мету підтвердити тезу К. Каратані, що фундаментальна теорія потрібна лише тоді, коли є криза основи.

У другому розділі “Річ-сама-по-собі” Н. Лахіджі зосереджується на новаторській інтерпретації К. Каратані суперечливого поняття “речі самої по собі” у філософії І. Канта. Публікація книги “Архітектура як метафора” ознаменувала початкове знайомство К. Каратані з трансцендентальною критикою І. Канта. К. Каратані запропонував нове визначення філософії, а саме: *воля до архітектури*. Це новаторське визначення натякає на те, що в західній філософії постійно настає криза, яка супроводжує кожну спробу побудувати систему знань на надійній основі. К. Каратані наполягає на поверненні до кантівського поняття речі самої по собі, яке є основою для критики всіх ідецій як *Schein* (видимостей або ж ілюзій).

Н. Лахіджі детально розглядає аргументацію К. Каратані, починаючи з роз'яснення суті “Коперніканського перевороту” І. Канта. Справжнє значення “Коперніканського перевороту” полягало в осягненні сонячної системи як реляційної структури, незалежної від емпірично спостережуваних об'єктів. К. Каратані пояснює двозначність між “я сумніваюсь” і “я мислю” у Р. Декарта та неминучість цієї двозначності, оскільки йдеться про трансцендентальне еґо. К. Каратані дає новаторську відповідь стосовно передбачуваної “двоїстості” явищ і “речі самої по собі”. Він вважає, що така “двоїстість” притаманна ра-

ціональному людському суб'єкту, яка пов'язана з відмінністю між чуттєвістю та розумінням, інтуїцією та інтелектом. Наприкінці розділу Н. Лахіджі підсумовує міркування К. Каратані про моральну філософію І. Канта, в якій він повертається до “речі самої по собі” у зв'язку з поняттям “інший”. К. Каратані підкреслює, що кантівські “інші” завжди перебувають в асиметричних відносинах і відрізняються від “іншої самосвідомості” (Гегель і Сартр).

У третьому розділі “Кант про Вавилонську вежу та архітектоніку чистого розуму” Н. Лахіджі зосереджується на особливому використанні І. Кантом “метафори будівництва” в контексті його концепції “архітектоніки чистого розуму”. Він цитує фрагмент з останньої частини “Критики чистого розуму”, яка називається “Трансцендентальна методологія”, в якому І. Кант порівнює свій проєкт з будівництвом Вавилонської вежі. І. Кант пише про задум побудувати вежу, яка досягне небес, але запасу матеріалів вистачило би лише на житло, досить просторе для нашого життя та досвіду. Н. Лахіджі зазначає, що цей уривок містить критику всіх інших “архітектурних метафор” традиції раціоналізму від Платона до Р. Декарта. Він посилається на аналіз О. О'Ніл, яка прочитує дві передмови “Критики чистого розуму” у поєднанні з “Трансцендентальною методологією”, виявляючи використання І. Кантом метафори будівництва. О. О'Ніл звертає увагу на основні моменти в цитованому абзаці: традицію аналогії між будівництвом і філософією; історію будівництва Вавилонської вежі, будівельники якої прагнули звести вежу аж до небес, але не впоралися з цим завданням. Автор підкреслює центральну роль поняття плану в аргументі І. Канта. Будівельники повинні врахувати свої фактичні ресурси й відштовхуватися від них. Тільки так вони зможуть уникнути ізоляції, розсіювання, відсутності спілкування. У цьому розділі автор пропонує звернути увагу на прихований натяк будівництва Вавилонської вежі як прояв зухвалості людини, яка засуджується критикою І. Канта.

У четвертому розділі “Архітектоніка та математичні основи” Н. Лахіджі аналізує тезу К. Каратані про те, що архітектура як метафора домінувала і в математиці до 1931 року, коли теорема К. Гьоделя про неповноту засвідчила початок “кризи фундаменту”. Відкриття неевклідової геометрії у ХІХ столітті підірвало впевненість в аксіоматичних системах. К. Каратані доводить, що неевклідова геометрія вже була присутня в математичному мисленні І. Канта та була покладена в основу його архітектонічної системи “трьох критик”. Мрія досягти міцного фундаменту за допомогою формалістської аксіоматичної системи була порожена метафізикою, яку І. Кант нещадно критикував.

У п'ятому розділі “Архітектура та конфлікт факультетів” Н. Лахіджі розглядає місце архітектури в системі університетських факультетів, спираючись на оригінальний аналіз поняття волі до архітектури К. Каратані. Він стверджує, що архітектура втілює конфлікт між нижчими та вищими факультетами, який спричинений принципами розуму. Філософська теорія в архітектурі, пригнічена в університеті, може зайняти виняткове місце між нижчим філософським факультетом та вищими факультетами. І. Кант порівнював навчальний заклад з парламентом, в якому філософський факультет перебуває в опозиції. Факультет архітектури повинен осмислюватися як конфліктний, а нижчий філософський факультет вступає в конфлікт з вищими факультетами, які не ґрунтуються на “публічному розумі”. Цей глибокий аналіз розкриває складну діалектику знання і влади в університеті.

У шостому розділі Н. Лахіджі звертається до кантівського поняття конструктивізму І. Канта в контексті його “Коперніканського перевороту”, простежуючи витоки цієї концепції від Парменіда. Позицію І. Канта між раціоналізмом і емпіризмом слід розуміти як “виражений паралакс”. Відтак конструктивізм постає як ключова методологічна настанова критичної філософії І. Канта.

У сьомому розділі “Маркс та архітектоніка” Н. Лахіджі звертається до новаторського прочитання Л. Сільвою К. Маркса. Монографія Л. Сільви суглосна ідеям К. Каратані; вони стурбовані двома основними моментами: 1) кантівською архітектонікою та 2) роллю метафори у філософському дискурсі. Л. Сільва пропонує унікальне застосування обох понять до творчості К. Маркса. Л. Сільва, як і К. Каратані, стверджує, що ми повинні прочитувати К. Маркса з позиції віднайдення “архітектурних метафор” у його працях, відкидаючи помилкове тлумачення відношення між “базисом” і “надбудовою”. Л. Сільва зазначає, що метафори в працях Маркса мають не лише літературну або фігуральну, а й пізнавальну цінність, яка є визначальною опорою науки.

Н. Лахіджі аналізує три основні метафори у творчості К. Маркса, а саме: “надбудову”, “відображення” та релігію. Автор приділяє особливу увагу “надбудові”, розглядаючи детальний аналіз Л. Сільвою відомого фрагмента з “Передмови” до “До критики політичної економії” К. Маркса. Л. Сільва стверджує, що К. Маркс особисто переглянув французький переклад 1-го тому “Капіталу”, де *Überbau* передається не як “надбудова”, а як “будівля” (*édifice*), а *Basis* і *Grundlage* перекладаються як *foundation*. Н. Лахіджі погоджується з твердженням Л. Сільви про те, що тема “надбудови” є доволі складною. Тракувати “надбудову” як метафору, а не як наукове пояснення,

може здатися ерессю для більшості марксистів та виглядатиме як спроба зруйнувати теоретичну конструкцію К. Маркса. Л. Сільва вважає, що у К. Маркса абсолютно неможливо відокремити знаки від значень. Л. Сільва пояснює, що “у строгих архітектурних термінах недоречно використовувати *Überbau* або надбудову для позначення верхньої частини будівлі – все це єдина структура. *Überbau* насправді належить до риштовання або каркасу, який прикріплюється до будівлі під час її будівництва і знімається після завершення. Архітектурно завершена будівля – це структура, без сліду надбудови, *Überbau* або риштовання” [Lahiji 2024:132]. Л. Сільва зазначає, що, використовуючи метафори, К. Маркс розумів правила їх використання – це найсуворіша стилістична економія. Н. Лахіджі, посиляючись на “Стилістичну оцінку творчості Маркса” Л. Сільви, підсумовує свої думки: “Вираження архітектонічного бачення суспільства; словесне відображення діалектичної думки; величезні аналогічні метафори, завершені у своїх конструкціях; віртуозне письмо, сповнене духу конкретності, критики, полеміки і глузування: такі найбільш яскраві характеристики стилю Маркса” [ibid.: 142].

В останньому розділі “Архітектор і філософ-цар” Н. Лахіджі пропонує оригінальне прочитання “сократичних” діалогів П. Валері “Евпаліна, або Архітектор” в контексті філософської дискусії про відмінність між Сократом і Платоном, яка сягає корінням фундаментальної проблеми витоків філософії.

Н. Лахіджі звертається до праці К. Каратані “Ізономія і витоки філософії”, в якій він запропонував унікальне трактування концепції філософа-царя. К. Каратані стверджує, що ідея філософа-царя походить від Піфагора, а не від Сократа. Для Сократа служіння державі було строго обмежене та відповідало радше іонійському принципу ізономії (принцип без правління). Сократ не міг бути філософом-царем чи архітектором, тому що не хотів мати справу з державними справами, не хотів бути на службі у Влади і Держави. У діалозі П. Валері Федр говорить Сократу, що той убив у собі архітектора надмірними роздумами. Н. Лахіджі коментує, що Сократ не є філософом-царем, на відміну від архітектора, який прагне влади. Жодного архітектора ніколи не засуджували до страти за “розбещення молоді”, як Сократа. Н. Лахіджі завершує останній розділ твердженням, що архітектор і філософ обидва повинні бути мислителями архітектонічного розуму в кантівському сенсі, тобто воля до архітектури повинна бути при-таманна їм обом.

Отже, у своїй новаторській праці “Архітектура як метафора” К. Каратані стверджує, що філософія – це інша назва для волі до архітектури, яка розкриває межі архітектури як метафори, всюдисущої в основі

західної думки. К. Каратані наполягає на поверненні до кантівського поняття речі самої по собі як основи для критики всіх ідецій як Schein (ілюзії). Він пояснює, що І. Кант не просто заперечував Idee (Ідею), а розглядав її як щось, що функціонує “регулятивно”, хоча її не можна довести теоретично і реалізувати “конститутивно”. К. Каратані, як і І. Кант та К. Маркс, є мислителем архітектоники. Він переконаний, що ми ніколи не зможемо відмовитися від волі до архітектури. К. Каратані вважає, що трансценденталізм проливає світло на несвідому структуру, яка переує досвіду і формує його. Його мислення, як і мислення І. Канта та К. Маркса, ґрунтується на епістемологічному конструктивізмі, тобто, щоб пізнати об’єкт, ми спочатку повинні сконструювати його.

“Воля” у волі до архітектури передбачає практичний моральний імператив. Праця “Філософія архі-

тектури Коджина Каратані” Н. Лахіджі пропонує прочитання філософського проекту видатного японського мислителя крізь призму кантівської критичної філософії та концепції архітектонічного розуму; вона відкриває нові шляхи для дослідження та заохочує до переосмислення усталених уявлень про місце архітектури в історії західної філософії.

БІБЛІОГРАФІЯ/REFERENCES

Fisher, S. (2016). Philosophy of Architecture. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, (Winter Edition). Edward N. Zalta (ed.). Retrieved from <https://plato.stanford.edu/archives/win2016/entries/architecture/>

Karatani, K. (1995). *Architecture as Metaphor: Language, Number, Money*. Massachusetts: MIT Press.

Lahiji, N. (2024). *Kōjin Karatani's Philosophy of Architecture*. London and New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781032647616>